

Tekijänoikeudesta ja käyttöoikeudesta arkkitehtuurin alalla

1. Arkkitehdin oikeudet suunnitelmiinsa

Arkkitehdin elinkeinon harjoittamisen kannalta olennaista on, millaisen käyttöoikeuden sopimuskumppani suunnitelmiin saa, ja millaisin ehdoin.

Tekijänoikeus kuuluu immateriaalioikeuksiin eli aineettomiin oikeuksiin, joita ovat myös esim. patenttioikeus, hyödyllisyysmallioikeus, mallioikeus ja tavaramerkkioikeus. a. Tekijänoikeudesta säädetään tekijänoikeuslaissa (TekijäL). Lain 1 §:n mukaan ”Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen...” Laki suojaa tekijän oikeuksia teokseensa ja antaa tekijälle taloudellisia ja moraalisia oikeuksia.

”Tekijänoikeus” ei ole aivan yksinkertainen käsite. Hyvin usein puhuttaessa arkkitehdin tekijänoikeuksista, kysymys onkin itse asiassa suunnitelmien käyttöoikeudesta ja siihen liittyvästä taloudellisesta kompensatiosta tai sopimusrikkomuksesta ja Konsulttitoiminnan yleisten sopimusehtojen soveltamisesta. Tämä on arkkitehtisuunnitelmiin liittyvien oikeuksien arkipäiväinen kitkapiste.

Arkkitehdin elinkeinon harjoittamisen kannalta olennaista on, millaisen käyttöoikeuden sopimuskumppani suunnitelmiin saa, ja millaisin ehdoin. Näistä sovitaan suunnittelusopimuksissa, ja oikeuksien ja veloitteiden määrittely sisältyy muun muassa Konsulttitoiminnan yleisiin sopimusehtoihin (KSE 2013).

Välttämättä kysymys ei ole tekijänoikeuksista, mutta aina erittäin tärkeistä oikeuksista.

2. Arkkitehdin tekijänoikeus

Varsinaista tekijänoikeutta hahmotettaessa on välttämättä tunnistettava ja toisistaan erotettava tekijänoikeuden eri elementit. Ensin on tunnistettava tekijänoikeuden kohde, teos. Luonnollisesti on tiedettävä tekijänoikeuden haltija, teoksen *luoja*. Sen jälkeen on ymmärrettävä tekijänoikeuden sisältö. Tekijänoikeus sisältää

Moraaliset oikeudet ovat luovuttamattomia ja sisältävät mm. oikeuden tulla mainituksi suunnitelman tekijänä.

- moraalisia oikeuksia
- taloudellisia oikeuksia

Yleensä arkkitehdin ammatissa ja toimialalla taloudelliset oikeudet ovat tärkeämmässä roolissa. Kysymys on yksinkertaisesti siitä, kuka saa taloudellisen hyödyn ja vastikkeen arkkitehdin tekemistä suunnitelmista. Taloudelliset oikeudet ovat luovutettavissa, ja esim. työsuhteessa ne siirtyvät ilman eri luovutus-toimia työnantajalle.

Moraaliset oikeudet ovat luovuttamattomia ja sisältävät mm. oikeuden tulla mainituksi suunnitelman tekijänä.

Näitä tekijänoikeuden eri puolia pyritään seuraavassa selventämään.

Tekijänoikeuden välttämätön edellytys on lopputuloksen riittävä itsenäisyys ja omaperäisyys.

Teos, teoskynnys

Tekijänoikeuden välttämätön edellytys on lopputuloksen riittävä itsenäisyys ja omaperäisyys. Se tarkoittaa sellaisia luovia ratkaisuja, ettei kukaan muu päätyisi juuri samanlaiseen tulokseen. Lopputulos ylittää silloin teoskynnyksen ja on tekijänoikeuslain tarkoittamaa teos, joka nauttii tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeus ei edellytä, että teos on ns. hyvä. Arkkitehdin huonokin työ voi olla tekijänoikeuden suojaama, kunhan kukaan muu ei olisi tehnyt samantilaista. Teoskynnyksen määrittely ja kuvailu etukäteen on liki mahdotonta. Läheskään kaikki suunnitelmat eivät ole siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ylittäisivät teoskynnyksen. Tekniset, ja taloudellisetkin reunaehdot rajoittavat suunnittelijan mahdollisuuksia erittäin usein niin, ettei omaperäisiin luoviin ratkaisuihin ole mahdollisuuksia, eikä teoskynnys silloin ylity.

Arkkitehdin piirustuksen teoskynnystä valaisee esim. tekijänoikeusneuvoston lausunto 2017:7. Siinä oli kysymys julkisivukorjaukseen liittyneistä detaljipiirustuksista:

Arkkitehdin lähtökohtana on ollut ulkoasultaan minimalistinen, arkiympäristönsä korjausrakentamisen jälkeenkin sopeutuva rakennus. Piirustuksista ilmenee, että kaikki julkisivumateriaalit sekä ikkunat uusitaan. Täten koko julkisivun ilme on ollut arkkitehtonisen suunnittelun ja siihen liittyvän taiteellisen päätöksenteon kohteena. Julkisivumateriaalin valinnan ja siihen liittyvän 5 kiinnitysmekanismien sekä ikkunaratkaisujen suunnittelun jälkeen on laadittu yksilölliset detaljipiirustukset. 17. Niissä esimerkiksi julkisivumateriaalin liittymät rakennukseen ja ikkunoihin liittymäpeltiprofiileineen sekä värivalintoineen on tehty sekä teknisten vaatimusten että ulkonäön perusteella. Näin piirustuksiin liittyy lukuisia (yli 20) yksityiskohtia, mitkä eivät määräydy yksin valitun julkisivumateriaalin ja kiinnitystavan perusteella. Tällainen työ ei synny ilman tekijän luovaa ajattelua. Esimerkiksi rakennustietokortistosta, jota laajasti käytetään muuan muassa detaljisuunnittelussa, ei löydy tässä tapauksessa käytetyille ratkaisuille identtisiä malleja.

Tämän esityksen liitteeseen 2 on koottu lisää esityksen teemoja valaisevia tekijänoikeusneuvoston ratkaisuja.

Idea, aihe

Pelkkä idea, teema tai aihe ei ole teos eikä siihen synny tekijänoikeutta. Teoksen ilmaisumuoto on suojattu, mutta varsinainen idea teoksen takana ei. Arkkitehtuurissa kyse voisi olla esimerkiksi siitä, että ravintolaillan aikana joku sattuu kuulemaan idean kärjellään seisovan kananmunan muotoisesta rakennuksesta, joka seisoo kolmella jalalla 15 metrin korkeudessa. Tämä idea olisi kenen tahansa käytettävissä. Vasta kun kyseessä ovat teoskynnyksen ylittävät suunnitelmat, voisivat nämä suunnitelmat saada tekijänoikeudellista suojaa.

Teoksen ilmaisumuoto on suojattu, mutta varsinainen idea teoksen takana ei.

Tekijänoikeus ei milloinkaan synny yritykselle.

Tekijänoikeuden haltija

Tekijänoikeus syntyy automaattisesti teoksen tekijälle, eikä sitä tarvitse erikseen rekisteröidä tai muuten aktiivisin toimenpitein saattaa voimaan

Tekijänoikeus voi syntyä vain teoksen luojalle, ja sellainen voi olla vain luonnollinen henkilö tai luonnollisista henkilöistä koostuva ryhmä (yhteisteos). *Tekijänoikeus ei milloinkaan synny yritykselle.* Työsuhteessa, työtehtävien osana syntyneen luomistyön tulosten käyttöoikeudet siirtyvät työnantajalle (ks. jäljempänä kohta 9).

Jos kaksi tai useampi on yhdessä luonut teoksen niin, etteivät heidän osuutensa muodosta itsenäisiä teoksia, on heillä yhteisesti tekijänoikeus teokseen. Kullakin on valta erikseenkin esittää vaatimuksia tekijänoikeusloukkauksesta. Yhteishankkeessa kannattaa aina sopia ja kirjata, milloin kyseessä on tekijöiden yhteisteos ja milloin kyseessä on sellainen suunnitelma, jossa tekijöillä on selkeästi omat, erilliset osuutensa.

Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta, yhteisteoksen ollessa kyseessä aika lasketaan viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta. Valokuvaajan tekijänoikeus on voimassa 50 vuotta valokuvan valmistamisvuodesta lukien.

3. Taloudelliset tekijänoikeudet

Tekijänoikeus sisältää sekä taloudellisia että moraalisia oikeuksia. Tekijänoikeus tuottaa tietyn rajoituksen oikeuden määrätä teoksesta. Tämä määrääminen sisältää *yksinoikeuden* valmistaa teoksesta kappaleita ja saattaa teos yleisön saataviin joko muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelluna, myös toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen. Taloudellinen tekijänoikeus on karkeasti pelkistettynä teoksesta ja sen käytöstä määräämistä.

Käytännössä usein on vaikea arvioida, onko arkkitehdin työn tulos tekijänoikeudella suojattu teos, jota edellä sanottu koskisi. Arkkitehdin työn ja elinkeinon kannalta asialla harvoin on merkitystäkään. KSE ehdoissa on sovittu suunnitelmien käyttöoikeuksista ja ko. ehtoja sovelletaan siitä riippumatta, ylittääkö suunnitelma teoskynnyksen vai ei. Kysymys on yksinkertaisesti siitä, millaisin ehdoin arkkitehti myy tuotteensa ja millaisin ehdoin sitä voi käyttää. Tekijänoikeuslain tarkoittama tekijänoikeus on silti aina voimassa KSE rinnalla ja yläpuolella.

Jos arkkitehdin työn tulos ylittää teoskynnyksen, työsuhteessa työtehtävissä syntynyt teos muodostaa poikkeuksen hänen yksinoikeuteensa määrätä teoksen käyttämisestä. Käyttöoikeudet näin syntyneeseen teokseen siirtyvät nimittäin työnantajalle. Pelkistetysti sanottuna, oikeus teoksen taloudelliseen hyödyntämiseen on työnantajalla, sen normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa. Tästä harvoin voi olla epäselvyyttä: Arkkitehtitoimisto työnantajana myy ja laskuttaa työntekijänsä suunnitelmien käyttöoikeuden edelleen tilaajalle, joka saa rakentaa / rakennuttaa suunnitelmien mukaisen rakennuksen.

Oikeus teoksen taloudelliseen hyödyntämiseen on työnantajalla, sen normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa.

4. Moraaliset oikeudet

”Tekijänoikeuden rajoittamaton kokonaisluovutus” ei ole mahdollinen.

Tekijällä on oikeus tulla mainituksi tekijänä, silloin kun teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.

Tekijänoikeuden ydin on luovuttamaton. Tätä ydintä kutsutaan moraaliseksi oikeudeksi. Se pysyy aina teoksen luojalla, tekijällä. Tekijänoikeuslaissa ei termejä ”taloudelliset oikeudet” ja ”moraaliset oikeudet” sellaisinaan käytetä, vaan ne ovat perua mm. kansainvälisistä tekijänoikeussopimuksista, oikeuskirjallisuudesta ja -käytännöstä.

Tekijä voi sitovasti luopua moraalisisista oikeuksistaan vain, jos kyseessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Näin ollen ”tekijänoikeuden rajoittamaton kokonaisluovutus” ei ole mahdollinen. Moraalisilla oikeuksilla pyritään suojaamaan tekijän persoonaa ja teoksen omalaatuisuutta.

Konsulttisopimuksissa, erityisesti kansainvälisissä, näkyy kirjauksia, joilla konsultti luovuttaa tilaajalle ”rajoittamattomat oikeudet”, erilaisin sanakäntein ja muotoiluin. Sellainen on siis Suomen tekijänoikeuslain vastaista, ja moraaliset oikeudet jäävät sopimusehdosta huolimatta, lain nojalla tekijälle. Edellyttäen, että sopimuksen kohteena olisi teoskynnyksen ylittävä suunnitelma.

Tekijällä on oikeus tulla mainituksi tekijänä, silloin kun teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Tätä kutsutaan (vanhanaikaisesti) isyys-oikeudeksi.

Respekti- eli kunnioittamisoikeus tarkoittaa sitä, että teosta ei saa muuttaa tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavasti, eikä sitä saa myöskään saattaa yleisön saataville loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Laista suoraan ilmenemättömiksi moraaliseksi oikeuksiksi on kutsuttu myös luoksepääsyoikeutta. Tämä oikeus tulee kyseeseen lähinnä kuvataiteen kohdalla ja tarkoittaa sitä, että taiteilijalla on oikeus päästä tutustumaan työhönsä, jos se on mahdollista ilman haittaa teoksen omistajalle.

Tässä mainitut oikeudet ovat siis luovuttamattomia. Kun keskustellaan jonkun arkkitehdin tekijänoikeuksien loukkauksesta, yleensä kysymys on siitä, että joku omissa nimissään käyttää samaa suunnitelmaa joko sellaisenaan tai vain vähäiseltä osin muokattuna, tai tekee omalla nimellään suunnitelman, joka vaikuttaa plagiaatilta. Tekijänoikeusloukkauksesta voi olla kysymys, mutta vai silloin, jos alkuperäinen suunnitelma ylitti teoskynnyksen.

5. Eri teoslajeista

Rakennus ei ylittäisikään rakennustaiteen teoksena teoskynnystä, voivat rakennuksen suunnitelmat olla tekijänoikeudellisesti suojattuja.

Havainnekuva tai vastaava voi olla kuvataiteen teos ja siten itsenäisenä teoksena tekijänoikeudella suojattu.

Arkkitehtuurin, suunnittelun ja rakentamisen kohdalla rakennustaiteen tuotteita ovat sekä valmiit rakennukset, että suunnitelmat eri muodoissaan. Asia ei kuitenkaan ole aivan yksinkertainen, sillä esimerkiksi oikeuskirjallisuudessa suunnitelmia ja rakennuspiirustuksia on pidetty eri ”teoslajeihin” kuuluvina.

Arkkitehtisuunnitelman ei välttämättä tarvitse ylittää rakennustaiteen teoksen teoskynnystä, vaan se voi olla selittävänä piirustuksena kirjallisiin teoksiin kuuluva. Tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaan:

”Kirjallisena teoksena pidetään myös karttaa sekä muuta selittävä piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa.”

Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 1988:4 mukaan rakennuspiirustukset saattoivat saada suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaan, vaikka niiden kuvaama rakennusta omaperäisyyden puuttuessa ei lain 1 §:n 1 momentin nojalla suojattu. Ratkaisu osoittaa siis lähinnä sen, että vaikka rakennus ei ylittäisikään rakennustaiteen teoksena teoskynnystä, voivat rakennuksen suunnitelmat olla tekijänoikeudellisesti suojattuja.

Esimerkiksi havainnekuva tai vastaava voi olla kuvataiteen teos ja siten itsenäisenä teoksena tekijänoikeudella suojattu. Valokuvien suhteen on tekijänoikeuslaissa muutamia poikkeuksia. Itsenäiset ja omaperäiset valokuvat voivat olla lain 1 §:n mukaisia teoksia. Muut valokuvat puolestaan saavat jonkin verran suppeampaa suojaa lain 49 a §:n mukaisesti – tällöin kyseessä on tekijänoikeuden lähioikeus, ei varsinainen tekijänoikeus. Valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna 1) valmistamalla siitä kappaleita; ja 2) saattamalla se yleisön saataviin. Valokuvan osalta myös tekijänoikeuden suoja-aika on eri kuin varsinaisella tekijänoikeudella suojattujen teosten, 50 vuotta sen vuoden päättymisestä, jolloin kuva valmistettiin.

6. Tietomallista

Tietomallin luovutuksen – tai oikeammin käyttöluvan antamisen – yhteydessä tulisi aina sopia, miten sen siihen liittyvien tekijänoikeuksien halutaan jakautuvan.

Tietomalleihin liittyvät oikeudet ovat viime aikoina tulleet koko ajan ajankoh-
taisemmiksi. Tietomallien käyttö lisääntyy koko ajan, ja samalla itse malleja
kehitetään entistä enemmän tietoa sisältäviksi ja monimutkaisempiin toimintoi-
hin kykeneviksi. Tämä on syytä huomioida sekä yleisesti että varsinkin silloin,
kun tietomalli luovutetaan. Se saattaa sisältää suuren määrän ensinnäkin
tietomallin tekijälle itselleen liiketaloudellisesti arvokasta tietoa, mutta myös
tekijänoikeudellisesti merkityksellistä aineistoa.

Tietomallin luovutuksen – tai oikeammin käyttöluvan antamisen – yhtey-
dessä tulisi aina sopia, miten sen siihen liittyvien tekijänoikeuksien halutaan ja-
kautuvan. Suositeltavaa on, että kun tietomalli luovutetaan jonkun osapuolen
käyttöön, luovutetaan vain rajattu käyttöoikeus siihen. Tietomallityöskentelyn
mahdollistamiseksi on mahdollisesti investoitu varoja, joka tapauksessa aikaa,
ja se sisältää mm. arkkitehdin luovan työn tuloksen muodossa, jossa tilaaja
saa huomattavan edun jatkon kannalta. Konsultin on sopimuksissaan huomioi-
tava näiden seikkojen merkitys hinnoittelussa.

Tietomalli sisältää komponentteja, joihin tekijänoikeudet ovat suunnitte-
lijaan ja tilaajaan nähden kolmannella taholla. Näin voi olla esimerkiksi, kun
kyse on kaupallisilta toimijoilta ostetuista tai muiden suunnittelijoiden luomista
objekteista. Tietomallin tekijänoikeuden kokonaisluovutus suunnittelijalta tilaa-
jalle ei siis läheskään aina ole yksinkertaista eikä välttämättä edes mahdollista
ilman muiden asiaan liittyvien tahojen myötävaikutusta.

Tietomalli voi saada itsenäistä tekijänoikeuslain 49 § 1 momentin 2 koh-
dan mukaista suis generis -tietokantasuojaa, jos sen edellytykset täyttyvät
(sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen edellyttänyt huomatta-
vaa panostusta). Tietomallin kautta luotu rakennuksen hahmotelma, kuten
muussakin muodossa luotu, voi saada tekijänoikeudellista suojaa erikseen, jos
teoskynnys ylittyy. Tietokoneohjelma voi saada suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n
nojalla, mikäli se ylittää teoskynnnykse.n

Lain (250/1998) voimaantultua 15.4.1998 on kiellettyä kopioida ja saattaa
yleisön saataviin ilman oikeudenhaltijan lupaa Suomessa ensiksi julkaistu,
*suuren määrän yhdisteltyjä tietoja sisältävä työ sekä Euroopan talousalueelta
peräisin oleva tietokanta, jonka sisällön kerääminen, esittäminen tai varmenta-
minen on edellyttänyt huomattavaa panostusta.*

Myös säännöksessä tarkoitettun tietokannan tai muun työn laadullisesti
tai määrällisesti arvioiden olennaisen osan kopioiminen ja saattaminen yleisön
saataviin ilman oikeudenhaltijan lupaa on kiellettyä (Tekijänoikeusneuvoston
lausunto 1999:13).

Tietomalliin liittyvät kysymykset ovat jo nyt laajan tarkastelun kohteena,
mikä tulee varmasti jatkumaan. Kannattaa seurata alan ja sopimuskäytäntö-
jen kehitystä.

7. Suunnittelijan vaihtuminen, muunteluoikeus

Tekijänoikeuslain nimenomaisen säännöksen mukaan rakennusta saa muuttaa, jos teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt vaativat. Tämä on tekijänoikeutta rajoittava poikkeus, jota tulee tulkita suppeasti.

Arkkitehtien tulee kunnioittaa toistensa mm. KSE:n kirjattuja oikeuksia ja alan eettisiä ohjeita.

Suunnittelijan vaihtaminen kesken hankkeen synnyttää välttämättä ratkaistavia kysymyksiä tehtyihin suunnitelmiin kohdistuvista oikeuksista. Tilanne on käsillä, kun esim. hankesuunnitteluvaiheessa on luotu suunniteltavalle rakennukselle melko tarkka muoto luonnossuunnitelmissa, ja tilaaja joutuu esim. hankintalain (1397/2016) mukaan kilpailuttamaan hankesuunnitelman jälkeisen vaiheen. Silloin on sovittava luonnosten suunnittelijan kanssa siitä, millä ehdoin tehtyjä suunnitelmia voidaan käyttää jatkosuunnittelun pohjana. Ainoa vaihtoehto sille on hylätä ajatus niiden käyttämisestä kokonaan. Oikeus tehtyihin suunnitelmiin on tekijällä, eikä ilman hänen suostumustaan voida suunnitelmia luovuttaa eteenpäin.

Näitä tilanteita, teoskynnyksestä riippumatta, säädellään KSE ehdoissa. Yksittäisessä konsulttisopimuksessa olisi kuitenkin tarpeellista KSE:tä yksityiskohtaisemmin etukäteen sopia konkreettisin ehdoin kuvatun tilanteen ratkaisusta. Tarve suunnittelijan vaihtumiseen voi syntyä muissakin tilanteissa. Jos tavoitteena ei silloin ole kokonaan estää suunnitteluaineiston hyödyntäminen, on jo sopimusta tehtäessä hyvä huomioida se, millaisin (mm. taloudellisin) ehdoin se olisi mahdollista. Yksi vaihtoehto on hinnoitella jollain sopimukseen suunnittelijan vaihtaminen niin, että suunnittelija vaihdettaessa tilaaja maksaa sovittun kertakorvauksen. Vastikkeena olisi, että tilaajan uusi suunnittelija saa käyttää jatkotyössä alkuperäisen arkkitehdin suunnitelmia.

Korjausrakentamisen yhteydessä joudutaan myös tilanteeseen, jossa toisen suunnittelemaa rakennusta muokataan toisen suunnittelijan toimesta. Tekijänoikeuslain nimenomaisen säännöksen mukaan rakennusta saa muuttaa, jos teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt vaativat. Tämä on tekijänoikeutta rajoittava poikkeus, jota tulee tulkita suppeasti. Teknillisten ja tarkoituksenmukaisuussyiden tulee olla objektiivisesti arvioiden tarpeellisia, esimerkkeinä asuinkerrostalon parvekkeiden lasitus, mahdollisesti ohikulkijoiden turvallisuuden vaarantavan julkisivumateriaalin vaihto toiseen ja näitä vastaavat tilanteet.

KSE ehdoista huolimatta suunnitelmia päätty erilaisissa tilanteissa toisen suunnittelijan jatkettavaksi tai muutettavaksi. Arkkitehtien tulee kunnioittaa toistensa mm. KSE:n kirjattuja oikeuksia ja alan eettisiä ohjeita.

8. Oikeuksien luovuttaminen

Rajoittamaton tekijänoikeuden luovutus ei ole lain mukaan mahdollista.

Kuten edellä on selostettu, rajoittamaton tekijänoikeuden luovutus ei ole lain mukaan mahdollista. Tekijänoikeutta luovutettaessa voi olla kysymys vain taloudellisten tekijänoikeuksien luovuttamisesta. Yleensä kysymys on kerrallaan vain yhden suunnitelmakokonaisuuden käyttöoikeuksista. On mahdollista myös sopia, että tekijän tulevien, toistaiseksi tekemättömien teosten taloudelliset oikeudet siirtyvät sopijakumppanille sovittavaa vastiketta vastaan.

Teoksen kappaleen luovutus ei sisällä tekijänoikeuden luovutusta. Kun arkkitehti luovuttaa tekemänsä suunnitelman tilaajalle, siirtyy vain omistusoikeus luovutettuun suunnitelman kappaleeseen ja yleensä rajoitettu suunnitelman käyttöoikeus.

Arkkitehtisuunnitelmaan liittyvien oikeuksien luovutuksessa on yleensä kyse käyttöoikeuden kokonaisesta tai osittaisesta, yksinomaisen tai ei-yksinomaisen käyttöoikeuden luovuttamisesta. Sopimusehdot ratkaisevat, luovutetaanko oikeus vain yhteen kohteeseen vai käytettäväksi toistuvasti monessa kohteessa. Jollei erikseen ole niin sovittu, tilaajalla ei ole oikeutta luovuttaa suunnitelmia eteenpäin kolmannelle taholle.

Arkkitehtisuunnitelmaan liittyvien oikeuksien luovutuksessa on yleensä kyse käyttöoikeuden kokonaisesta tai osittaisesta, yksinomaisen tai ei-yksinomaisen käyttöoikeuden luovuttamisesta.

Konsultin on syytä arvioida työnsä ja vastuittensa ja niistä saatavan taloudellisen vastikkeen tasapainoa.

Arkkitehdin on syytä olla sopimuksia tehdessään huolellinen ja kiinnittää sopimusehtoihin huomiota. Nykytrendinä on, että tilaajat haluavat erittäin laajoja, jopa rajoittamattomia oikeuksia. Konsultin on syytä arvioida työnsä ja vastuittensa ja niistä saatavan taloudellisen vastikkeen tasapainoa. Käyttöoikeudet suunnitelmiin ovat kaupan kohteena, ja hinnoittelu on syytä perustaa myös niihin oikeuksiin, joita tilaaja niihin vaatii.

9. Tekijänoikeus työsuhteessa

Työsuhteessa tekijänoikeus määrittyy pitkälti sopimusten ja alan vallitsevan käytännön mukaan sääntelyn puuttuessa.

Tekijänoikeudesta työsuhteessa ei tällä hetkellä tekijänoikeuslaissa säädetä yleisesti, vain joitain poikkeustapauksia on otettu lakiin. Nämä poikkeukset koskevat lähinnä tietokoneohjelmia ja tietokantoja. Tekijänoikeuslain 40 b §:n mukaan, jos tietokoneohjelma tai tietokanta ja siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täyttäessä työ- ja virkasuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja teokseen siirtyy työnantajalle.

Työsuhteessa tekijänoikeus määrittyy pitkälti sopimusten ja alan vallitsevan käytännön mukaan sääntelyn puuttuessa. Työoikeudelliselta kannalta katsottuna mikä tahansa työtehtävissä syntynyt työn tulos kuuluu yleensä työnantajalle. Jos muuta ei ole sovittu, myös arkkitehdin tekemän suunnitelman taloudelliset oikeudet tulevat työnantajalle.

Varsinainen tekijä säilyttää aina edellä selostetut moraaliset oikeudet mm. oikeuden tulla mainituksi suunnitelman tekijänä.

Tekijänoikeudellisen teoskynnyksen ylittävä suunnittelutyön tulos ei on samassa asemassa, ja muodostaa poikkeuksen tekijänoikeuteen kuuluvasta yksinoikeudesta määrätä teoksen käyttämisestä. Käyttöoikeudet teokseen siirtyvät työnantajalle.

Pelkistetysti sanottuna, oikeus teoksen taloudelliseen hyödyntämiseen on työnantajalla, yrityksen normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa. Tästä harvoin voi olla epäselvyyttä: Arkkitehtitoimisto-työnantaja myy ja laskuttaa työntekijänsä suunnitelmien käyttöoikeuden edelleen tilaajalle, joka saa rakentaa / rakennuttaa suunnitelmien mukaisen rakennuksen.

Varsinainen tekijä säilyttää aina edellä selostetut moraaliset oikeudet mm. oikeuden tulla mainituksi suunnitelman tekijänä. On suositeltavaa epäselvyyksien ja väärinkäsitysten välttämiseksi kirjata työsopimukseen tekijänoikeuksia ja käyttöoikeuksia koskevat pelisäännöt.

10. Referenssit

Kohdetta referenssinä käytettäessä ilmoitetaan ensisijaisesti toimisto tekijänä ja oma asema kohteen suunnittelussa.

Suunniteltujen kohteiden käyttö referensseinä lienee yksittäisistä tekijänoikeuksiin liittyvistä asioista eniten keskustelua herättänyt. Referenssikäytäntö liittyy oleellisesti työsuhdetekijänoikeuteen ja myös yleisiin työsuhteen ehtoihin ja osakkaiden välisiin suhteisiin.

Oikeus käyttää hankkeita referensseinä on tekijällä. Lähtökohta on, että työntekijä saamaansa palkkaa vastaan luovuttaa taloudelliset tekijänoikeutensa työnantajalle. Kun hanke on toimiston, on referenssin käyttöoikeus ensisijaisesti toimistolla. Suunnitelman käyttäminen referenssinä kuuluu tekijänoikeuden näkökulmasta moraalisiin oikeuksiin, jos teoskynnys on ylittynyt. Tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaan silloin, kun teos saatetaan yleisön saataviin, on tekijän nimi ilmoitettava niin, kuin hyvä tapa vaatii.

Työsopimuslain mukaan työsuhteen velvoitteisiin kuuluu lojaalisuusvelvoite työnantajaa kohtaan. Sopimukseton referenssien käyttö työnantajalle kuuluvilla suunnitelmilla voi sitä loukata. Järkevää on mm. toimistosta irtautumisen varalle sopia, esim. että työnantajan kohdetta referenssinä käytettäessä ilmoitetaan ensisijaisesti toimisto tekijänä ja oma asema kohteen suunnittelussa (pääsuunnittelija/projektiarkkitehti jne...).

Myös arkkitehtitoimistojen osakassopimuksissa on referenssikysymys huomioitava niin, että pelisäännöt ovat selvät, jos osakas lähtee yhtiöstä ja kun uusia osakkaita tulee.

Ohjenuorana on syytä pitää, ettei kukaan ei liioittele omiaan eikä toisaalta väheksy toisen tekemisiä. Jos samaan hankkeeseen on osallistunut enemmän kuin yksi suunnittelija/suunnittelutoimisto, tulee hanketta referenssinä käytettäessä ilmoittaa, mihin suunnitteluvaiheeseen oma työ on liittynyt tai kuinka laajasta toimeksiannosta on ollut kyse. Toisen työn ottaminen omiin nimiin loukkaa oikean tekijän oikeuksia ja voidaan katsoa esimerkiksi kielletyksi harhaanjohtavaksi markkinoinniksi (laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa).

Kilpailuehdotuksen jättänyt toimisto on sen taloudellisten tekijänoikeuksien haltija.

Arkkitehtuurikilpailumenestys referenssinä

Jonkin verran keskustelua on herättänyt kysymys siitä, miten kilpailuehdotuksia tulisi käyttää referensseinä. Tilanne voi olla esimerkiksi se, että toimisto on osallistunut arkkitehtuurikilpailuun ja menestynyt siinä. Osa toimiston henkilökunnasta on ilmoitettu tekijöinä, mutta itse ehdotus ja on toimiston, ts. yrityksen. Tämän jälkeen joku työryhmän jäsenistä esimerkiksi irtisanoutuu ja perustaa oman yrityksen tai siirtyy toisen palvelukseen.

Tällaisissa tilanteissa on toki selvää, että kilpailuehdotuksen suunnitelmiin tekemiseen osallistunut henkilö on yksi tekijöistä, mutta samalla on selvää, että kilpailuehdotuksen jättänyt toimisto on sen taloudellisten tekijänoikeuksien haltija.

Tekijäryhmän jäsenellä on moraalisia oikeuksia suunnitelmiin, mm. oikeus tulla mainituksi yhtenä tekijöistä. Jos tämä ryhmän jäsen haluaa käyttää kilpailuehdotusta omassa toiminnassaan referenssinä, tulisi hänen selkeästi ja todenmukaisesti ilmoittaa, missä asemassa hän on ehdotuksen laadintaan osallistunut, ja että ehdotus on tehty toisen työnantajan lukuun. Kiistojen välttämiseksi referenssikäytöstä on järkevää vähintään informoida kilpailuehdotuksen tekijänä mainittua toimistoa. Se ei voi isyysoikeuteen kuuluvaa referenssikäyttöä estää, jos tekijän osuus on kuvattu oikein.

Tästäkin referenssikäytöstä kannattaa mahdollisuuksien mukaan sopia etukäteen kilpailuun osallistuttaessa.

11. Laki julkisista hankinnoista

Teoskynnyksen ylittävä ja tekijänoikeutta nauttiva hankkeeseen liittyvä pohjatyö voi arkkitehdin kohdalla muodostaa perusteen suorahankinnalle yksinoikeuden suojaamisen perusteella.

Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016, hankintalaki) velvoittaa siinä määritellyt hankintayksiköt kilpailuttamaan tapauksesta riippuen tietyn kynnyksarvon ylittävät hankinnat. Tämä koskee myös arkkitehtuurisuunnittelua ja sivuaa myös tekijänoikeuksia. Hankintalain 40 §:ssä luetaan tyhjentävästi tilanteet, joissa hankintayksikkö voi tehdä suorahankinnan, eli neuvotella julkaisematta etukäteen hankintailmoitusta yhden tai useamman toimittajan kanssa hankintasopimuksen ehdoista.

Hankintayksikkö voi valita suorahankinnan esimerkiksi, jos teknisestä tai yksinoikeuden suojaamiseen liittyvästä syystä vain tietty toimittaja voi toteuttaa hankinnan tai jos hankinnan tarkoituksena on ainutkertaisen taideteoksen tai taiteellisen esityksen luominen tai hankkiminen. Peruste suorahankinnalle tietyltä arkkitehdiltä voisi tällä perusteella olla sallittu esimerkiksi, jos alkuperäinen suunnitelma ja sen mukaan tehty rakennus on tuollainen ainutkertainen teos, ja sitä esimerkiksi olisi tarve laajentaa tai muuttaa. Suorahankinta alkuperäiseltä arkkitehdiltä voisi olla hyvinkin perusteltua. Myös muu teoskynnyksen ylittävä ja tekijänoikeutta nauttiva hankkeeseen liittyvä pohjatyö voi arkkitehdin kohdalla muodostaa perusteen suorahankinnalle yksinoikeuden suojaamisen perusteella.

Hankintayksikkö voi valita suorahankinnan myös, kun kyseessä on palveluhankinta, joka tehdään suunnittelukilpailun perusteella ja joka on suunnittelukilpailun sääntöjen mukaan tehtävä kilpailun voittajan kanssa.

On huomattava, että lainkohta sanamuotonsa mukaan antaa hankintayksikölle mahdollisuuden valita suorahankinnan tietyissä tilanteissa, ei velvoita siihen.

12. Työyhteenliittymät ja muut yhteishankkeet

Olennaisinta on sopia referenssikäytännöstä ja miten taloudelliset oikeudet jakautuvat toimistojen kesken.

Ei ole harvinaista, että tarjouskilpailuun tai suunnittelukilpailuun osallistutaan useamman toimiston yhteisellä tarjouksella tai ehdotuksella. Laajemmin koko rakennushanketta koskeva yleistävä yhteishankkeen muoto on allianssi.

Toivottavasti edellä on onnistuttu tekemään selväksi, että mitkään toiminnan muodot eivät sinänsä vaikuta tekijänoikeuden syntymiseen ja siihen, kuka / ketkä ovat tekijänoikeuksien haltijoita. Suunnitelman tekijä ja siihen osallistuneet on yleensä tunnistettavissa ja tekijänoikeudet syntyvät heille.

Useamman arkkitehtitoimiston yhteenliittymä vain korostaa ennakolta sopimisen merkitystä. Olennaisinta on sopia miten taloudelliset oikeudet jakautuvat toimistojen kesken. Niillehän siirtyy jo ilman sopimistakin omien työntekijöiden tekemään työhön liittyvät taloudelliset oikeudet. Urakkamuodon mukaan sovittavana tietenkin on, millaisia käyttöoikeuksia millekin hankkeen osapuolelle luovutetaan. Erittäin järkevää on sopia myös referenssikäytöstä.

Yhteishankkeen kilpailuvoitto ja hankkeen toteutus

Arkkitehtuurikilpailuihin osallistutaan usein muutaman toimiston yhteistyönä tai muutamien eri toimistoissa työskentelevien arkkitehtien hankkeena työntantajien luvalla. Kilpailuvoitolla on itseisarvoakin, mutta tarkoituksenahan on löytää paras suunnitelma toteutettavaksi.

”Kilpailujoukkueen” tulisikin ehdottomasti etukäteen pysähtyä miettimään ja sopimaan siitä, miten ja keiden toimesta hanke toteutetaan, jos kilpailu voitetaan. Samalla tulee luontevasti keskusteltua ja sovittua, miten referenssiä käytetään.

13. Oikeuksista sopiminen

Harkittujen etukäteen tehtyjen sopimusten merkitystä ei voi liikaa korostaa. Ennakolta sopiminen on paitsi järkevää, myös kustannustehokkaampaa kuin asian puinti jälkikäteen. Arkkitehtitoiminnassa syntyy monessa vaiheessa merkityksellistä materiaalia, ja sen hyödyntämiseen liittyvät ehdot ja niiden puolustaminen ovat arkkitehdin elinkeinon olennaisia kulmakiviä.

Helposti tunnistettavia sopimista edellyttäviä relaatioita ovat ainakin

1. Työsuhteessa sopimus taloudellisten oikeuksien siirtymisestä työntekijältä työnantajalle
2. Kilpailutyössä tekijöiden kesken sopimus siitä, kenellä tai keillä kaikilla yhteisesti tekijänoikeus kilpailuehdotukseen on
3. Tilaajan ja suunnittelijan välinen sopimus; oikeudet ja velvoitteet myös muutostilanteet huomioituna, esimerkkinä suunnittelijan vaihtuminen
4. Osakassopimus arkkitehtitoimistossa; tekijänoikeudet ja referenssioikeudet yhteistyön päättyessä
5. Projektipankkiin luovutettavan aineiston käyttöoikeudet ja -ehdot
6. Pääkonsultti – alikonsultti -suhteessa, kenelle kuuluvat tilaajalle luovutetun suunnitelman tai sen osien tekijänoikeudet.

Sovittavat asiat selviävät 4 kysymyksellä:

- mitä oikeuksia osapuolilla on
- mitä oikeuksia halutaan/ ei haluta luovuttaa
- mitä saadusta oikeudesta maksetaan vastikkeeksi
- mitä seuraa siitä, jos oikeutta käytetään sopimuksen vastaisesti

Sopimisen ohella olisi suositeltavaa, että eri rakennusten ja mahdollisesti niihin liittyvien muiden materiaalien, kuten valokuvien, tekijänoikeuksia hallinnoitaisiin jollain tavalla. Helpoin tapa olisi esimerkiksi yksinkertaisesti pitää kirjaa siitä, kuka tai ketkä ovat alkuperäiset tekijät ja jos tekijänoikeuden jokin osa on luovutettu, kirjata tämä tieto myös ylös. Mainitut tiedot voivat selvittää myöhemmin, mutta jos niitä ei ole nimenomaan tekijänoikeuksien dokumentoinnin tarkoituksessa kirjattu yhteen paikkaan, voi selvittämiseen kulua yllättävänkin paljon ylityötunteja.

14. Entä jos oikeuksia loukataan?

Tekijänoikeuslaissa säädetään loukkauksesta seuraavista rangaistuksista ja taloudellisesta hyvityksestä ja korvauksesta.

Se, joka käyttää teosta vastoin lakia, on velvollinen suorittamaan tekijälle tai oikeudenhaltijalle hyvityksen. Hyvityksen on oltava kohtuullinen. Hyvityksen perusteena on luvaton käyttö, eikä tahallisuutta tai edes tuottamusta edellytetä. Jos luvaton käyttö on tahallista tai tuottamuksellista, on hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. Hyvityksen lisäksi maksettava vahingonkorvaus edellyttää tahallisuutta tai tuottamuksellisuutta.

Tekijänoikeuden loukkauksen paljastuminen jää käytännössä sen varaan, havaitseeko tekijä itse sellaista tapahtuneen. Toki on mahdollista, että joku ko. arkkitehdin työtä tunteva kiinnittää siihen huomiota. Loukatun arkkitehdin on itse reagoitava, ja jos haluaa asiaa tutkittavan, on siitä tehtävä tutkintapyyntö poliisille. Tekijänoikeusrikos on ns. asianomistajarikos, jossa selvässäkään tapauksessa tutkintaa ei käynnistetä, eikä syytettä nosteta, ellei loukattu itse ole sitä vaatinut.

Tekijänoikeuksien loukkaus ja siihen mahdollisesti perustettavissa oleva hyvitys- tai korvausvaatimus eivät ole juridisesti yksinkertaisia asioita. Tilanteessa, jossa oikeudenhaltija epäilee oikeuttaan loukatun, asiaa on selvitettävä tekijänoikeuksiin erikoistuneen lakimiehen kanssa.

Sopimussuhteissa oikeuksien loukkausten seuraukset määritellään sopimuksessa. KSE huomioi huonosti tilaajaan sopimusrikkomukset, jotka liittyvät suunnitelman käyttöoikeuden ylittämiseen ja suunnitelmien edelleen luovuttamiseen. Yksittäiseen sopimukseen voi hankkeen laatu huomioiden harkita sisällytettäväksi KSE:stä poikkeavia ehtoja tai ehtoja, joita siinä ei lainkaan ole.

Sopimussuhteissa oikeuksien loukkausten seuraukset määritellään sopimuksessa.

15. Vielä trendeistä ja termeistä

Alussa jo mainittiin, että tilaajien sopimusehdotuksissa ja tarjouspyynnöissä yleistyy pyrkimys sopia perinteisiä KSE:ssä määriteltyjä oikeuksia laajempien käyttö- muuntelu- ja edelleenluovutus-oikeuksista. Käytetään ilmaisuja

- ”omistusoikeus, täysin omistusoikeuksin”
- ”täysin oikeuksin”
- ”kaikki oikeudet”
- ”vapaasti muuttaa, kehittää, luovuttaa käyttää....”

Oikeuksien rajoittamaton kokonaisluovutus ei ole lain mukaan mahdollista, eikä sellainen sopimusehto ole pätevä. Jos

- kyseessä on teoskynnyksen ylittävä teos
- ehdolla tarkoitetaan myös moraalisia oikeuksia

On mahdollista, että näitä ilmaisia käytetään tarkemmin pohtimatta niiden sisältöä ja tarkoitusta. Arkkitehdin on kuitenkin oltava huolellinen ja tilaajan kanssa keskusteluin avattava tämän kaltaiset muotoilut ja huolehdittava siitä, että ymmärtää tilaajalle sopimuksella siirtyvät oikeudet.

Jos kysymys on suunnitelmista, jotka teoskynnystä eivät ylitä, kaikki oikeudet ovat luovutettavissa. Jos näin on sopimustekstin mukaan tehty, kaikki oikeudet ovat siirtyneet.

16. Lopuksi

Ammattiylpeyden ja toimeentulomahdollisuuksien puolustaminen ovat itsestään selviä asioita

Ammattiylpeyden ja toimeentulomahdollisuuksien puolustaminen ovat itsestään selviä asioita. Jos ne edellyttävät reagointia ja toimenpiteitä, mikään hyvä yhteistyö ei siihen kaadu, vaan paranee. Tässä oppaassa käsitellyt asiat ja sopimustekniikka eivät ole helppoja hallittavaksi. Käytettävissä on ATL ja SAFA organisaatiot ja niiden asiantuntijaverkostot juridinen tuki mukaan lukien. Niitä ja kaikkea muuta käytettävissä olevaa vertaistukea kannattaa hyödyntää.

Asianajaja Jussi Kalliala, Asianajotoimisto Susiluoto Oy

Arkkitehtitoimistojen liitto ATL

Suomen Arkkitehtiliitto SAFA

Liite 1 Sanastoa

Aihe

Tekijänoikeuslain mukaan aihe ei saa suojaa. Tekijänoikeudellinen suoja on muodon suoja, eikä siten suojaa itse aiheita. Kuka tahansa saa kirjoittaa kirjan jatkosodassa taistelevasta konekiväärikompaniasta, mutta ei kopioida Linnan tekstiä tai Linnan kirjan tapahtumia tai hahmoja sellaisenaan omaan teokseensa

Copyright

Tekijänoikeuden englanninkielinen termi. Vastoin ehkä yleistäkin käsitystä copyright- tai ©-merkintä eivät suomalaisessa ja eurooppalaisessa tekijänoikeusmaailmassa sellaisenaan luo suojaa sellaiselle aineistolle, joka ei ylitä teostasoa. Merkinnällä on kuitenkin tietysti informatiivinen merkitys siinä mielessä, että tekijänoikeuden haltija on näkyvästi yksilöity.

Hankeselvitys/Hankesuunnitelma

Hankeselvitys on tekijänoikeussuojan kannalta kirjallinen teos. Hankeselvitys sisältää lähinnä tekstiä ja mahdollisesti taulukoita yms. graafeja.

Hankesuunnitelmaan puolestaan voi usein sisältyä luonnos- tms. suunnittelumateriaalia, jota voidaan pitää kuvataiteenkin teoksiin lukeutuvana kirjallisen teoksen lisäksi, miksei rakennuspiirustuksena rakennustaiteen teoksen osanakin.

Hyvitys

Tekijänoikeuslain 57 §:n mukaan se, joka käyttää teosta oikeudetta, on velvollinen suorittamaan tekijälle tai oikeudenhaltijalle hyvityksen. Hyvityksen on oltava kohtuullinen. Hyvityksen perusteena on luvaton käyttö, eikä tahallisuutta tai edes tuottamusta edellytetä. Jos luvaton käyttö on tahallista tai tuottamuksellista, on saman lainkohdan mukaan hyvityksen lisäksi suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, myös kärsimyksestä ja muusta haitasta. Ks. Korvaus. Vahingonkorvaus.

Idea

Idea ei saa tekijänoikeudellista suojaa. Tekijänoikeudellinen suoja on ilmaismuodon suoja. Idea kärjellään seisovasta pyramidista ei ole suojattu, mutta suunnitelma, rakennuspiirustus – ylittäessään teoskynnyksen – puolestaan on. Myöskään aihe, periaate tai tieto ei saa tekijänoikeudellista suojaa.

Immateriaalioikeus

Tekijänoikeus on yksi immateriaalioikeuksiksi kutsutuista oikeuksista. Muita ovat esimerkiksi patentti-, hyödyllisyysmalli-, malli-, ja tavaramerkkioikeus. Immateriaalioikeudet ovat yleistäen yksinoikeuksia, joilla suojataan luovaa työtä ja sen taloudellista hyödyntämistä tai esimerkiksi kaupallisia tuote- tai tunnusmerkkejä.

Isyysoikeus

Isyysoikeus kuuluu tekijänoikeuslain mukaan tekijälle taloudellisten oikeuksien lisäksi kuuluviin moraalisiin oikeuksiin. Isyysoikeus yksinkertaisimmillaan tarkoittaa sitä, että tekijä on ilmoitettava teoksen käytön yhteydessä. Tekijänoikeuslain 3 §:n 1 momentin mukaan ”Kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

Julkaiseminen

Julkaiseminen ja julkistaminen tulee tekijänoikeuden ollessa kyseessä erottaa toisistaan. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muuten levitetty yleisön keskuuteen (tekijänoikeuslaki 8 § 2 mom.). Julkaistu teos on aina myös julkistettu, mutta julkistettu teos ei automaattisesti tule julkaistuksi. Yksittäiset taideteokset tai rakennukset eivät tule julkaistuksi, koska niistä ei valmisteta jäljennöksiä yleisölle myytäväksi.

Julkistaminen

Julkistamisella tarkoitetaan teoksen luvallista saattamista yleisön saataville (tekijänoikeuslaki 8 § 1 mom.). Rakennuksen ollessa kyseessä tämä tarkoittaa rakennuksen rakentamista. Suunnitelmien osalta julkistamisena voitaisiin pitää esimerkiksi jonkin hyvin merkittävän kohteen osalta kilpailunäyttelyä tai vastaavaa kilpailutöiden julkistamista.

Kaikki oikeudet

Kun puhutaan ”kaikkien oikeuksien luovuttamisesta” tarkoitetaan tällä käytännössä taloudellisten oikeuksien kokonaisluovutusta. Tekijä ei nimittäin pätevästi voi moraalisisista oikeuksistaan luopua. Kaikkien oikeuksien luovutus ei kuitenkaan pidä sisällään oikeutta muuttaa teosta eikä luovutettujen oikeuksien edelleenluovutus-oikeutta, ellei näistä ole erikseen sovittu (tekijänoikeuslaki 28 §).

Kappaleiden valmistaminen

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan kappaleen valmistamisena pidetään sen valmistamista kokonaan tai osittain, suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi sekä millä keinolla ja missä muodossa tahansa. Kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.”

Saman 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa – tietyn rajoituksen – ”yksinomaisten oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saatamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.”

Lyhyesti: tekijänoikeuden haltijalla on yksinoikeus määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita.

Kertakorvaus

Korvaus taloudellisten tekijänoikeuksien luovuttamisesta voidaan maksaa joko kertakorvauksena tai esimerkiksi rojaltna. Kertakorvaus voi olla joko oikeuksien kokonais- tai osittaisluovutuksesta tai esimerkiksi rajatun käyttöluvan myöntämisestä.

Kirjallinen Teos

Tekijänoikeudellista suojaa saavat sekä kirjalliset että taiteelliset teokset. Arkkitehtisuunnitelma voi olla paitsi rakennustaiteen teos ollessaan valmiin rakennusteoksen kappale tai kirjallinen teos (selittävä piirustus). Kirjallisia teoksia ovat niin ikään esimerkiksi kaunokirjallisuuden teokset, kartat (selittävä piirustus), tietokoneohjelmat, sekä graafisesti ja plastillisesti muotoillut teokset.

Kokonaisluovutus

Tekijänoikeuden haltija voi luovuttaa kaikki taloudelliset oikeutensa kokonaisluovutuksena. Moraalisista oikeuksistaan hän ei voi luopua. Tekijänoikeudellisen kokonaisluovutuksen on siis katsottava tarkoittavan taloudellisten oikeuksien kokonaisluovutusta. Kokonaisluovutus tarkoittaa käytännössä samaa kuin kaikkien oikeuksien luovutus.

Kopiointi

Tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan teoksen kopiointi on kappaleen valmistamista. Kappaleen valmistamiseen on tekijänoikeuden haltijalla yksinoikeus. Julkistettua kappaletta saa kuitenkin tekijänoikeuslain 12 §:n mukaan valmistaa muutamien kappaleiden yksityiseen käyttöön. Saman lainkohdan mukaan rakennusta ei kuitenkaan saa valmistaa yksityiseen käyttöön.

Korvaus

Jotta muu taho kuin tekijä voisi hyödyntää teosta, maksetaan tästä usein korvaus. Tekijänoikeuslaissa ei ole säännöstelty korvausten määriä, ja sopijapuolet ovatkin vapaita keskenään päättämään korvauksen suuruuden. Korvaus voi olla esimerkiksi kertakorvaus tai rojalti, ja tekijänoikeuden luovuttaminen voi myös olla vastikkeeton. Ks. myös Vahingonkorvaus.

Kunnioittamisoikeus

Kunnioittamisoikeus- eli respektioikeus kuuluu tekijän moraalisiin oikeuksiin. Kunnioittamisoikeus sisältää ensinnäkin sen, että teosta ei saa muuttaa tekijän taiteellista arvoa tai omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla. Teosta ei liioin saa saattaa yleisön saataviin tekijää loukkaavassa muodossa tai yhteydessä (tekijänoikeuslaki 3 §). Loukkaamista arvioidaan objektiivisin kriteerein, eikä tekijän henkilökohtainen loukkaaminen yksin ole riittävä näyttö loukkaamisesta.

Käyttölupa/Lisenssi

Tekijänoikeuden haltija voi myöntää jollekin taholle oikeuden käyttää teosta. Tämä käyttöoikeus perustuu usein lisenssisopimukseen, jossa on sovittu korvauksen lisäksi mm. siitä, onko kyseessä yksinoikeus teoksen käyttöön, onko lisenssi alueellisesti rajattu, milloin lisenssi ajallisesti päättyy jne.

Loukkaus

Suojatun teoksen luvaton käyttöä kutsutaan yleensä tekijänoikeuden loukkaamiseksi.

Luonnos

Luonnossuunnitelmien tekijänoikeudellinen asema ei ole täysin selvä sen suhteen, pidetäänkö niitä kuvataiteen, rakennustaiteen vai kirjallisina teoksina. Luonnoksen asema kuvataiteen teoksena olisi varmastikin selkein ja perustelluin. Kyseessä on hahmotelma rakennukseksi, jossa hyvin suuri osa varsinaisesta luovasta työstä rakennuksen suunnittelussa tehdään ja jossa omaperäisyys kokonaisuuden osalta on melko selvästi havaittavissa. Jos luonnossuunnitelmassa kuvattu rakennus rakennetaan, lienee luonnossuunnitelmaa tulkittava osana rakennustaiteen teosta.

Luovutus

Tekijänoikeuden haltija voi luovuttaa taloudelliset tekijänoikeutensa eteenpäin toiselle. Luovutus voi olla kokonaisluovutus tai osittaisluovutus. Luovuttaja voi niin ikään päättää, luovuttaako hän oikeutensa yksinoikeudella luovutuksensaajalle vai usealle eri taholle. Jos kyseessä on kokonaisluovutus, katsotaan tekijän luovuttaneen myös edelleenluovuttamisoikeuden, muussa tapauksessa tästä tulee erikseen sopia.

Moraaliset Oikeudet

Tekijänoikeuslaissa on säädetty nimenomaisesti kahdesta moraalisiin oikeuksiin kuuluvasta oikeudesta, isyysoikeudesta ja respektioikeudesta (tekijänoikeuslaki 3 §). Myös mm. luoksepääsyoikeus sekä klassikkosuoja on katsottu kuuluviksi moraalisiin oikeuksiin.

Tekijänoikeuden haltija voi luovuttaa kaikki taloudelliset oikeutensa, mutta moraalista oikeuksistaan hän ei voi kokonaisuudessaan pätevästi sopimuksin luopua. ”Oikeudesta, joka tekijällä on tämän pykälän mukaan, hän voi sitovasti luopua vain, mikäli kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen.” (tekijänoikeuslaki 3 §)

Muuttaminen

Yksinoikeus teoksen muuttamiseen on tekijällä, ja muuttamisoikeus kuuluu lähtökohtaisesti taloudellisiin oikeuksiin (tekijänoikeuslaki 2 §). Taloudellisten tekijänoikeuksien luovutukseen ei kuulu oikeutta muuttaa teosta, ellei näin ole erikseen sovittu (tekijänoikeuslaki 28 §). Moraalisena oikeutena muuttamisoikeus näyttäytyy tekijänoikeuslain 3 §:n mukaisena: teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista tahi omanlaisuutta loukkaavalla tavalla. Rakennusta ja käyttöesineitä koskee kuitenkin lain 25 e §:n mukainen poikkeus, jonka mukaan omistaja saa tekijän luvatta muuttaa rakennusta tai käyttöesineitä, mikäli teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt sitä vaativat.

Oikeudenhaltija

Tekijänoikeuden oikeudenhaltija on lähtökohtaisesti tekijä, jollei hän ole luovuttanut tekijänoikeuksiaan eteenpäin sopimuksin tai tekijänoikeus tekijän kuoleman johdosta joko normaalin perimyksen tai testamenttisaannon kautta ole siirtynyt. Tekijänoikeuden oikeudenhaltija voi olla joko henkilö tai yritys tai muu yhteisö, jolla voi olla oikeuksia ja velvollisuuksia.

Omaperäisyys

Omaperäisyys on yksi tekijänoikeuden ja erityisesti teoskynnyksen arvioinnin olennaisia elementtejä. Riittävän omaperäisyyden katsotaan yleensä olevan olemassa silloin, jos kukaan toinen ei vastaavan teoksen luomiseen ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen ratkaisuun. Ymmärrettävästi näyttökysymykset saattavat olla hankalia.

Omistusoikeus

Teoskappaleen omistusoikeus tulee erottaa tekijänoikeudesta. Kuka tahansa voi esimerkiksi ostaa teoksen, oli se sitten kirja tai taulu tai jotain muuta. Tällöin kyse on teoskappaleen hankkimisesta ja sen omistamisesta. Kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuslain 27 §:n mukaan tekijänoikeuden luovutusta. Arkkitehtisuunnitelmien tilaaja saa usein omistusoikeuden sopimuksen mukaan luovutettuihin suunnitelmakappaleisiin, mutta tällöin ei tietenkään suunnitelmien tekijänoikeus siirry.

Osittaisluovutus

Taloudelliset tekijänoikeudet voidaan luovuttaa joko kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden haltijalla on yksinoikeus määrätä tekijänoikeudestaan, mikä tarkoittaa sitä, että hän voi valita, luovuttaako oikeutensa kokonaisluovutuksena vai osittain, yhdelle tai usealle luovutuksensaajalle.

Piirustus

Rakennuspiirustus voi olla kirjallinen teos (selittävä piirustus) ja on myös esitetty, että rakennuspiirustus voisi nauttia itsenäistä suojaa rakennustaiteen teoksena.

KKO:n ratkaisun 1988:4 mukaan rakennuspiirustukset voivat saada itsenäisesti tekijänoikeudellista suojaa kirjallisina teoksina (selittävä piirustus), vaikka rakennusta ei katsottaisikaan tekijänoikeudellisen teostason ylittäväksi ja siten rakennustaiteen teoksena suojaa saavaksi. Ks. myös esim. TN 2012:8, TN 2010:4, TN 2008:6, TN 2007:8.

Rakennus

Rakennus on teoskynnyksen ylittäessään rakennustaiteen teos (rakennusteos) ja siten tekijänoikeudellisesti suojattu.

Rakennuksia koskee kuitenkin pari poikkeusta tekijänoikeusjärjestelmässä. Ensinnäkin tekijänoikeuslain 25 e §:n mukaan omistaja saa tekijän luvatta muuttaa rakennusta tai käyttöesineitä, mikäli teknilliset tai tarkoituksenmukaisuussyyt sitä vaativat. Toiseksi lain 12 §:n mukaan rakennusteoksesta ei saa valmistaa kappaletta yksityiseen käyttöön.

Referenssikäyttö

Tekijällä on yksinoikeus määrätä teoksesta. Näin ollen muulla kuin tekijällä ei ole oikeutta esitellä suunnitelmia ominaan. Referenssikäytäntö liittyy oleellisesti työsuhdetekijänoikeuteen ja myös yleisiin työsuhteen ehtoihin. Kun suunnitelmat on tilaajalle tuottanut ja luovuttanut sopimuskumppanina suunnittelutoimisto, on perusteltua, että tällä toimistolla on yksinoikeus määrätä kohteen referenssikäytöstä. Se, millä tavoin ja millaisissa eri rooleissa suunnittelijat toimiston sisällä ovat osallistuneet suunnittelutyöhön, määrittää heidän mahdollisuuttaan tulla mainituksi tekijänä. Tämä on yksi monista asioista, joista on syytä sopia.

Respektioikeus

Ks. Kunnioittamisoikeus.

Rojalti

Tekijänoikeuden haltijalle voidaan maksaa korvaus suojatun aineiston käytöstä esimerkiksi rojaltina. Rojalti määräytyy yleensä tuotteen myynnin tai vastaan aineiston käytön määrään liittyvän kriteerin perusteella. Rojaltikorvaus on usein prosenttimääräinen.

Samankaltaisuus(vertailu)

Epäillyn plagioinnin ja siten tekijänoikeuden loukkauksen johdosta voidaan joutua tekemään samankaltaisuusvertailu. Kuten muissakin yhteyksissä on todettu, ei aihe tai idea saa tekijänoikeudellista suojaa. Samankaltaisuusarvioinnissa tulee kiinnittää huomiota siihen, mistä havaitut samankaltaisuudet johtuvat, ja onko samankaltaisuus aikaisempaan teokseen verrattuna liian suuri. Arviointi on aina yksittäistapauksellista ja yleisiä ohjenuoria on hyvin hankala määrittää.

Sopimus(muoto)

Tekijänoikeuden luovutus perustuu usein sopimukseen. Sopimuksen muodosta ei ole vaatimuksia, eli luovutus tai siirtäminen ei ole sidottu esimerkiksi kirjalliseen määrämuotoon.

Suosittelavaa kuitenkin on, että tekijänoikeuden luovutusta tai siirtämistä koskeva sopimus tehtäisiin aina kirjallisesti. Kirjallinen sopimus on selkein ja luotettavin tapa ja esimerkiksi tulevassa riita- tai muussa sopimuksen tulkintaa edellyttävässä tilanteessa on kirjallinen sopimus näytön kannalta selvin.

Sopimusvapaus

Suomen oikeusjärjestelmässä vallitsee sopimusvapaus. Näin on myös tekijänoikeusasioissa, osapuolilla on oikeus hyvinkin vapaasti muokata sopimuksen ehdot mieleisekseen.

Suoja-aika

Yleinen tekijänoikeudellinen suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolemasta, yhteisteoksen osalta viimeisenä kuolleen tekijän kuolemasta. Tekijänoikeuden lähioikeuksien (mm. esittävä taiteilija, ääni- tai kuvatallenne, valokuva) osalta suoja-aika on pääsääntöisesti 50 vuotta tallenteen tai valokuvan valmistumisesta.

Suunnitelma

Arkkitehtisuunnitelma on hieman tapauksesta riippuen joko kuvataiteen teos, rakennustaiteen kappale tai kirjallinen teos.

Taideteos

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan tekijänoikeudellista suojaa saavat sekä kirjalliset että taiteelliset teokset. Teoskynnyksen ylittävät rakennukset ovat rakennustaiteen teoksia. Rakennuksen suunnitelmat ovat lähtökohtaisesti saman rakennustaiteen teoksen teoskappaleita, mutta voivat saada myös itsenäistä suojaa kirjallisina teoksina.

Tallenne

Mikä tahansa väline, mihin aineisto siirretään siten, että se on toisinnettavissa, on tekijänoikeusjärjestelmässä tallenne.

Taloudelliset oikeudet

Tekijänoikeusjärjestelmässä tunnustetaan kahdenlaisia oikeuksia, taloudellisia ja moraalisia. Taloudelliset oikeudet pitävät sisällään tekijänoikeuslain 2 §:n mukaan – tietyin rajoituksin – yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttumattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Ks. Moraaliset oikeudet, Kaikkien oikeuksien luovutus.

Tekijä

Tekijänoikeuslain mukaan se, joka on luonut teoksen, on teoksen tekijä. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan: ”Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla.”

Tekijänoikeuslain 7 §:n mukaan tekijänä pidetään – jollei toisin näytetä olevan – sitä, jonka nimi taikka yleisesti tunnettu salanimi tai nimimerkki yleisesti (alalla vallitsevan) tavan mukaan pannaan teoksen kappaleeseen tai ilmaistaan saatettaessa teos yleisön saataviin. Suomen lainsäädännön mukaan tekijä on aina ihminen, ja yrityksillä ja yhteisöillä voi näin ollen olla vain niille siirtyneitä oikeuksia. Ks. Työsuhdetekijänoikeus, Yhteisteos.

Tekijänoikeusneuvosto

Tekijänoikeusneuvoston tehtävänä on avustaa opetus- ja kulttuuriministeriötä tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyssä sekä antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Neuvostosta on säädetty tekijänoikeuslaissa ja -asetuksessa. Neuvostossa ovat edustettuina keskeiset tekijänoikeuslaissa säädettyjen oikeuksien haltijat ja suojakohteiden käyttäjät.

Tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Jos lausuntopyynnössä on kyse muiden oikeudenalojen tulkinnasta tai kyse on sopimusriidasta eikä tekijänoikeuslain tulkinnasta, tekijänoikeusneuvosto ei näiltä osin anna lausuntoa. Asia käsitellään osapuolten esittämien tietojen perusteella, jolloin tekijänoikeusneuvosto ei normaalisti itse hanki näyttöä asiassa. Lausunnot ovat suosituksen luonteisia. Ne eivät oikeudellisesti sido tuomioistuinta eivätkä lausunnon pyytäjää tai tämän vastapuolta.

Tekijänoikeusneuvostolta voi pyytää lausuntoa kuka tahansa, esimerkiksi yksityishenkilöt, yritykset, yhteisöt, poliisi, hallintoviranomaiset ja tuomioistuimet. Lausunnon pyytäminen ei edellytä henkilökohtaisen intressin olemassaoloa.

Teos

Teos on tärkeimpiä tekijänoikeudellisia käsitteitä. Vain teokseen voi kohdistua tekijänoikeudellisia oikeuksia. Teoksen tulee olla itsenäinen ja omaperäinen luovan työn tulos. Tämä onkin oikeastaan ainoa edellytys tekijänoikeudellisen suojan syntymiselle, ja esimerkiksi tekijänoikeuslaissa ei ole määritelty teosta.

Teoslaji

Tekijänoikeuslain 1 §:ssä on listattu luettelo teoslajeista. Luettelo ei ole tyhjennävä, ja teos voi ilmetä muullakin tavalla. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan: ”Sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen, olkoonpa se kaunokirjallinen tahi selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellyks- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla.”

Teoskynnys/teostaso

Kirjallisen ja taiteellisen luomuksen tulee ylittää teoskynnys, jotta se katsotaan teokseksi ja voi siten olla tekijänoikeudella suojattu. Teoskynnyksen ylittymisen arvioinnissa olennaista on omaperäisyysarviointi. Vastoin ehkä yleistäkin harhakäsitystä kirjallisella tai taiteellisella ”laadulla” ei ole merkitystä teoskynnyksen ylittymisen arvioinnissa.

Arviointi on aina yksittäistapauksellista, eikä laissa ole mitään sääntöjä teostason arvioimiseksi. Oikeuskäytännössä ja tekijänoikeusneuvoston lausunnoista on haettavissa jonkinlaista ohjenuoraa asiaan. Kärjistettynä ja yleistettynä voisi sanoa niin, että kirjallisten teosten osalta teoskynnys on yleensä melko alhainen, kun taas esimerkiksi käyttötaiteen (teollinen muotoilu) ja rakennustaiteen suhteen teoskynnys on melko korkea.

Tietokanta

Tietokannan erityispiirteistä tekijänoikeusjärjestelmässä säädetään monessa tekijänoikeuslain kohdassa. Tietokantaa koskeva erityissääntely on hyvin pitkälle yhtenevä tietokoneohjelmaa koskevan sääntelyn kanssa.

Tietokoneohjelma

Ylittäessään teostason tietokoneohjelma saa tekijänoikeuslain mukaista suojaa kirjallisena teoksena. Erotuksena monista muista tekijänoikeudella suojatuista teoksista tietokoneohjelmasta ei saa lain 12 §:n mukaan valmistaa kappaletta (=kopioida) yksityistä käyttöä varten.

Tietomalli

Tietomallin kautta luotu rakennuksen hahmotelma voi saada, kuten piirustuskin, tekijänoikeudellista suojaa erikseen, jos teoskynnys niiden osalta erikseen täyttyy.

Tietomalli voi saada itsenäistä tekijänoikeuslain 49 § 1 momentin 2 kohdan mukaista suis generis -tietokantasuojaa, jos sen edellytykset täyttyvät (sisällön kerääminen, varmistaminen tai esittäminen edellyttänyt huomattavaa panostusta). Tietomallin kautta luotu rakennuksen hahmotelma, kuten muussakin muodossa luotu, voi saada tekijänoikeudellista suojaa erikseen, jos teoskynnys ylittyy. Tietokoneohjelma voi saada suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n nojalla, mikäli se ylittää teoskynnyksen

Tyyli

Tyyli ei lähtökohtaisesti saa tekijänoikeudellista suojaa. Tyylin ei katsota olevan sellainen osa teosta, joka voisi saada suojaa.

Työsuhdetekijänoikeus

Työsuhdetekijänoikeudesta ei ole tekijänoikeuslaissa säädetty kuin tietokoneohjelmien ja tietokantojen osalta. Vallitsevan käytännön mukaan on kuitenkin yleensä katsottu, että kun työntekijän työn luonteeseen kuuluu mm. luova työ ja teosten luominen, katsotaan taloudellisen tekijänoikeuden siirtyvän työnantajalle palkanmaksua vastaan.

On suositeltavaa, että suunnittelualalla työnantaja ja työntekijä sopivat joko työsuhteen alkaessa tai sen aikana työntekijän työn tuloksien mahdollisista tekijänoikeusasioista.

Vahingonkorvaus

Tekijänoikeudessa vahingonkorvaus on erotettava hyvityksestä. Tekijänoikeuslain 57 §:n mukaan se, joka käyttää teosta vastoin lakia, on velvollinen suorittamaan tekijälle tai oikeudenhaltijalle hyvityksen. Hyvityksen on oltava kohtuullinen. Hyvityksen perusteena on luvaton käyttö, eikä tahallisuutta tai edes tuottamusta edellytetä. Jos teosta käytetään tahallisesti tai tuottamuksesta, hyvityksen lisäksi on suoritettava korvaus kaikesta muustakin menetyksestä, myös kärsimyksestä ja muusta haitasta (tekijänoikeuslaki 57 § 2 mom.)

Tahallinen tai tuottamuksellinen käyttö oikeuttaa siis vahingonkorvukseen, ja tällöin sovelletaan tekijänoikeuslain lisäksi vahingonkorvauslain säännöksiä.

Valokuva

Valokuva voi olla joko valokuvateos tai se saa suppeampaa suojaa tekijänoikeuden lähioikeuden perusteella valokuvana (tekijänoikeuslaki 49 a §). Valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana ja muutettuna valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin.

Itsenäiset ja omaperäiset valokuvat saavat tekijänoikeussuojaa teoksina aivan kuten muutkin tekijänoikeuslain 1 §:ssä mainitut teokset. Muut, ja ennen kaikkea kaikki muut valokuvat saavat suppeampaa suojaa mainitun lähioikeuden perusteella. Valokuvateoksen (tekijänoikeuslaki 1 §) suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolemasta, muun valokuvan 50 vuotta valokuvan valmistusvuoden päättymisestä lukien.

Yhteisteos

Tekijänoikeuslain 6 §:n mukaan tekijänoikeus kuuluu kahdelle tai useammalle tekijälle yhdessä, jos tekijöiden osuudet eivät muodosta itsenäisiä teoksia. Näin on monesti esimerkiksi arkkitehtuurikilpailuehdotusten kohdalla, kun tekijöinä on ilmoitettu työryhmä. Tällöin tekijänoikeus on yhteisesti kaikilla ryhmän jäsenillä, jollei muuta ole sovittu tai esimerkiksi joku jäsenistä ole suunnitellut tiettyä, muusta teoksesta selkeästi erotettavaa yksityiskohtaa. Taloudellisista tekijänoikeuksista ja niiden hallinnoinnista liittyen kilpailutyöhön on syytä selvyyden vuoksi sopia.

Kun kyseessä on yhteisteos, on kullakin tekijällä itsenäinen valta esittää vaatimuksia tekijänoikeuden loukkaamisen johdosta. Kuitenkin oikeuksien luovuttamisesta ja teoksen hyväksikäytöstä yhteisteoksen tekijät voivat päättää vain yhdessä. Suoja-aika lasketaan yhteisteoksen osalta viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta (tekijänoikeuslaki 43 §)

Yksinoikeus

Tekijällä on yksinoikeus määrätä teoksestaan. Juuri yksinoikeus onkin tekijänoikeuden pääsisältö. Muu kuin oikeudenhaltija ei voi käyttää teosta ilman oikeudenhaltijan antamaa lupaa. Tekijänoikeudellinen yksinoikeus on periaatteessa rajoittamaton, mutta tätä yksinoikeutta rajoittavat kuitenkin tekijänoikeuslain mukaiset rajoitussäännökset ja niiden mahdollistamat luvalliset käyttötavat.

Yksityinen Käyttö

Tekijänoikeuslaki sallii teoskappaleiden valmistamisen yksityiseen käyttöön melko laajasti. Julkistetusta teoksesta saa valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöään varten. Tämä vapaus koskee oikeutta jäljentää taideteosta taiteellisin menetelmin eikä tietokannan, tietokoneohjelman eikä rakennuksen valmistamista

Liite 2 Oikeustapauksia

[TN 2019:12](#) **Havainnekuvan suoja**

Rakennushankkeen havainnekuvaa voi siteerata median uutisointia selventämässä tekijänoikeuslain 22 tai 25 §:n perusteella niissä mainituin edellytyksin

[TN 2019:2](#) **Tietokoneohjelman suoja**

Tietokoneohjelmiston graafinen käyttöliittymä ei ylittänyt teoskynnystä.

[TN 2019:5](#) **Rakennuksen lämmöneristeen palosuunnitteluohjeen tekijänoikeudellinen suoja**

Rakennuksen lämmöneristeen palosuunnitteluohje kokonaisuutena sai tekijänoikeudellista suojaa teoksena

[TN 2018:6](#) **Valokuvan teostaso**

Henkilöä esittävä valokuva ei ollut riittävän itsenäinen ja omaperäinen ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

[TN 2017:7](#) **Detaljipiirustusten tekijänoikeussuoja**

Julkisivulaatan liittymädetaljeja koskevat piirustukset voivat saada tekijänoikeussuojaa

[TN 2016:14](#) **Byggnads verkshöjd**

Frågan gäller en byggnads verksnivå. Upphovsrättsrådet anser att byggnaden uppvisar tillräcklig originalitet och utgör således ett verk i upphovsrättslig mening.

[TN 2015:4](#) **Tietokantasuoja rakennepiirustustietokantaan**

Koneiden teknisiin rakennetietoihin liittyvistä piirustuksista koostuva tietokanta voi nauttia lähioikeudellista tietokantasuojaa

Tietokantaan sisältyvät yksittäiset tekniset piirustukset ja niihin liittyvät asiakirjat voivat nauttia erikseen kukin tekijänoikeussuojaa

Piirustukset ja asiakirjat eivät nauttineet 1 §:n mukaista tekijänoikeussuojaa

[TN 2014:6](#) **Tekijänoikeus rakennuspiirustukseen**

Rakennuspiirustus ei ilmentänyt tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja

[TN 2014:10](#) **Tekijänoikeus rakennukseen**

Huvimaja ei ollut siinä määrin itsenäinen ja omaperäinen, että se olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos.

TN 2013:14 Tekijänoikeus liikuntapaikan suunnitelman karttapiirustukseen

Liikuntapaikan rakentamiseksi tehty yleissuunnitelman karttapiirustus tai sen mikään yksittäinen elementti ei ilmentänyt tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja siinä määrin, että yleissuunnitelman karttapiirustus tai mikään sen yksittäisistä elementeistä olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittama teos. Tekijänoikeuslaki ei estänyt yleissuunnitelman karttapiirustuksen hyödyntämistä liikuntapaikan rakennussuunnitelman laatimisessa. Yleissuunnitelman karttapiirustuksen laatijan nimeä ei tarvinnut mainita rakennussuunnitelman yhteydessä.

TN 2012:8

Tekijänoikeus rakennukseen ja rakennuspiirustuksiin

TN 2010:4

Tekijänoikeus vapaa-ajan asuntoon

TN 2009:14

Rakennustaiteen tuote

TN 2008:6

Tekijänoikeus rakennukseen ja rakennuspiirustuksiin

TN 2007:8

Tekijänoikeus rakennukseen ja rakennuspiirustuksiin

TN 2006:20

Tekijänoikeus rakennukseen

TN 2005:5

Kipsireliefin tekeminen rakennuksesta

TN 2002:5

Tekijänoikeus rakennukseen ja rakennuspiirustuksiin

TN 2000:10

Tekijänoikeus LVIS-piirustuksiin

TN 1999:13

Tietokannan tekijänoikeudellinen suoja

TN 1999:3

Tekijänoikeus rakennuspiirustuksiin

TN 1997:20

Tekijänoikeus rakennukseen ja rakennuspiirustuksiin

TN 1997:16

Rakennuspiirustusten tekijänoikeus – Teoshankinta

TN 1996:4

Rakennuksen tekijänoikeussuoja

TN 1995:18

Sisustus – Sisustuksen muuttaminen

TN 1999:3

Tekijänoikeus rakennuspiirustuksiin

TN 1988:7

Rakennuspiirustuksiin liittyvät tekijänoikeudet

TN 1987:6

Rakennuksen suoja

TN 1986:9

Rakennusteosten suoja

Liite 3 Käytetyt lähteet

Kirjallisuutta

Kalle Kärkkäinen: Tekijänoikeudesta arkkitehtuurin alalla, Arkkitehtitoimistojen liitto ATL ja Suomen Arkkitehtiliitto SAFA, Helsinki 2013.

Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus. Talentum, Helsinki 2006.

Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Talentum, Helsinki 2005.

Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus – kommentaari ja käsikirja. WSOYPro, Helsinki 2006.

Sorvari, Katariina: Tekijänoikeuden loukkaus. WSOYPro, Helsinki 2007.

Lainsäädäntöä

Tekijänoikeuslaki 8.7.1961/404

Laki hyödyllisyysmallioikeudesta 10.5.1991/800